

УДК 351.746.1

Петро ДЗЮБА,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький*

МЕТОДИКА ПРОГНОЗУВАННЯ ПАРАМЕТРІВ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ В УМОВАХ ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ

Стаття стосується вирішення актуального науково-прикладного завдання – прогнозування параметрів збройних конфліктів на державному кордоні в умовах особливого періоду. Приведена в узагальненому вигляді методика моніторингу та прогнозування виникнення збройних конфліктів на ділянках відповідальності органів охорони державного кордону. Дослідження показали, що вчасний об'єктивний моніторинг та прогнозування дозволяють дати загальну картину майбутнього розвитку збройного конфлікту.

Ключові слова: *прогнозування, параметри, методика, збройний конфлікт, державний кордон.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. У зв'язку з появою нових видів загроз, зокрема військовою агресією проти України Російської Федерації, тимчасовою окупацією нею території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя, участю російських регулярних військ, радників, інструкторів і найманців у бойових діях в окремих регіонах Донецької та Луганської областей України,

© Дзюба П.

що супроводжується здійсненням повного спектра спланованих і скоординованих заходів, спрямованих на дестабілізацію політичної, економічної, соціальної та гуманітарної ситуації в Україні, розвитком сепаратизму і тероризму та загрози їх поширення вглиб території України, виникла нагальна потреба створення нової системи захисту державного кордону України з Російською Федерацією як важливого складника гарантування державного суверенітету і забезпечення національної безпеки України з одночасним нарощуванням зусиль спільної оперативної охорони державного кордону з іншими суміжними державами [1].

Зі створенням нової системи охорони та захисту державного кордону України постала нагальна необхідність у перегляді й удосконаленні питань профілактики та протидії факторам, які спричиняють виникнення збройних конфліктів на державному кордоні [2]. Ґрунтовний і цілеспрямований аналіз основних елементів обстановки надає керівникові можливість прогнозувати її подальший розвиток, прийняти доцільне й обґрунтоване рішення, організувати роботу для досягнення позитивних результатів [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Існує значна кількість наукових робіт, які спрямовані на вирішення проблем збройних конфліктів на державному кордоні. Зокрема, прикордонні конфлікти розглядалися у роботах учених Б. М. Олексієнка, В. В. Голінка, В. І. Баратюка, М. М. Пальчука, Г. А. Магася та ін. Для вирішення завдань наукових досліджень авторами проаналізовані збройні конфлікти, які можуть виникнути на державному кордоні та у прикордонні в період різкого загострення воєнно-політичної обстановки та в початковий період війни, умови виникнення соціально-політичних конфліктів та їх вплив на охорону кордону. Однак як об'єкт дослідження збройний конфлікт у межах робіт не розглядався, аналіз здебільшого носить лише описовий характер. До того ж з часу проведення досліджень змінились місце та роль Державної прикордонної служби України (ДПСУ) у воєнній організації держави та системі національної безпеки.

Метою статті є розроблення практичних рекомендацій органам управління прикордонних загонів щодо моніторингу та прогнозування параметрів збройних конфліктів для своєчасного вжиття адекватних заходів з їх уникнення, локалізації та врегулювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. За підрахунками інститутів, що займаються питаннями воєнної історії, з часу закінчення Другої світової війни було тільки двадцять шість днів абсолютного миру. Аналіз конфліктів за ці роки свідчить про збільшення кількості міжнародних збройних конфліктів, які за сформованих умов взаємозв'язку і взаємозалежності держав і різних регіонів здатні до швидкої ескалації, перетворення на великомасштабні війни з усіма їхніми трагічними наслідками. Це є свідченням на користь того, що варто розглядати і вивчати особливості всіх сучасних форм збройної боротьби, від невеликих збройних сутичок до широкомасштабних збройних конфліктів. Мета такого дослідження полягає в тому, що воно сприятиме пошуку ефективних науково обґрунтованих способів запобігання даним конфліктам, а якщо цього не вдається зробити, то локалізації і припинення на більш ранніх етапах їхнього розвитку.

Метою оборони України є підготовка держави до збройного захисту, а також її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту. У найближчій перспективі можливість широкомасштабного застосування воєнної сили проти України є малоімовірною. Проте не виключається можливість, що за певних обставин Україна може бути втягнута у воєнні конфлікти різної інтенсивності. Воєнний конфлікт як спосіб розв'язання суперечностей між державами з двостороннім застосуванням зброї або у разі збройного зіткнення всередині держави може відбуватися у формі:

регіональної війни (конфлікт високої інтенсивності) – війни між державами (коаліціями держав), які для досягнення своїх політичних цілей використовують усі наявні сили та засоби, не виключаючи застосування зброї масового ураження;

локальної війни (конфлікт середньої інтенсивності) – війни між державами, що ведуться з обмеженими цілями, для досягнення яких

використовуються звичайні засоби збройної боротьби з обмеженням масштабу і району їх застосування;

збройного конфлікту (конфлікт низької інтенсивності) – обмеженого збройного зіткнення між двома державами чи збройного зіткнення всередині держави, яке є сукупністю воєнних (бойових) дій і не переходить у війну (відсутність правового акта про оголошення стану війни).

Зважаючи на те, що Україна зіткнулася з проблемами збройного конфлікту в Донецькій і Луганській областях, доцільно розробити послідовність роботи щодо моніторингу та прогнозування виникнення збройних конфліктів на ділянках відповідальності органів охорони державного кордону. Умовно їх можна розділити на два основних етапи [4].

На основі цих даних будується аналітична частина моніторингу та прогнозу. До неї належить складання списку чинників, що визначають конкретні причини виникнення збройного конфлікту і тенденцій його розвитку, а також чинників, які можуть позначитися на результатах і наслідках процесу, який розглядається.

Подальша послідовність дій у складанні прогнозу визначається порядком оперування списком чинників. Для цього необхідно:

виділити найважливіші чинники і вилучити зі списку несуттєві;

упорядкувати список обмежень за нормативами, інтересами, цілями, ресурсами, характером дій і ситуацій;

визначити граничний діапазон можливостей у розвитку прикордонного конфлікту, тобто те, чого не може бути в даному процесі.

Під час проведення зазначених процедур застосовуються методи, найпродуктивнішими з яких на першому етапі прогнозування є метод експертних оцінок і метод порівняльного аналізу.

Кінцевим логічним результатом першого етапу моніторингу і прогнозування є побудова прогностичної моделі збройного конфлікту, яка створюється шляхом структуризації чинників.

Перша група чинників – це загальний стан політичної обстановки, міждержавні стосунки та взаємовідносини суміжних держав (сторін конфлікту).

Друга група чинників характеризує сам прогнозований процес. Елементи і система зв'язків між ними дають нам його модель. Функціонування елементів і зв'язків збройного конфлікту в процесі його розвитку в даному випадку вже може розглядатися як система чинників.

Третя група – це сукупність тих чинників, які можуть виникнути у процесі розвитку збройного конфлікту і мати зворотний вплив на його розвиток.

Далі відбувається структурування чинників у кожній з трьох зазначених груп і визначаються рівні їхньої ієрархії. У кожній групі чинники ранжуються залежно від тривалості й масштабності дій.

Завершальною процедурою побудови прогностичної моделі збройного конфлікту є ранжування списку, розташування чинників за важливістю і пріоритетністю для даної ситуації, визначення їх ваги за допомогою методів експертних оцінок і математичних обчислень.

Побудова прогностичної моделі дозволяє перейти до другого, заключного, власне прогнозного етапу – упорядкування списку ймовірних сценаріїв розвитку збройного конфлікту. Воно вирішується за допомогою методів дерева цілей і побудови сценаріїв.

Після оцінки ймовірності в чисельному виразі здійснюється вибір найбільш імовірних сценаріїв, на основі яких складається узагальнений синтезований сценарій.

Отже, побудова прогностичної моделі й упорядкування найбільш імовірних сценаріїв розвитку подій являє собою єдину технологію прогнозу збройного конфлікту.

Другою найважливішою частиною є змістовний складник прогнозу.

У структурному плані зміст прогнозу можна звести до чотирьох основних напрямів: прогнозування можливості виникнення збройного конфлікту; передбачення можливих варіантів поведінки кожної з протидіючих сторін у ході розвитку збройного конфлікту; визначення найбільш імовірного перебігу розвитку збройного конфлікту; прогнозування результатів і наслідків збройного конфлікту.

У рамках цих напрямів формуються конкретні завдання моніторингу і прогнозування: визначення масштабності й форми конфлікту, характеру його розвитку в часі тощо.

Складання прогнозу за кожним із зазначених напрямів може зводитися до кількох основних процедур.

Перша процедура – визначення вихідного стану збройного конфлікту.

У разі моніторингу і прогнозування можливості зародження збройного конфлікту, визначення ймовірності подальшого його переходу у відкриту форму основна увага приділяється постійним чинникам, а як типові розглядають пошуковий і середньостроковий прогнози.

Прогнозування можливості виникнення збройного конфлікту складається з низки окремих завдань, а саме: визначення можливості зародження збройного конфлікту; визначення ймовірності переходу його у відкриту форму; масштабності й характеру розвитку конфлікту за часом.

Вирішення першого завдання досягається у процесі проведення другої процедури прогнозування.

Друга процедура – це прогнозування конфліктної ситуації. У процесі її виконання передбачаються дві цілі: визначення предмета можливого збройного конфлікту і його основних суб'єктів.

Оскільки сутністю збройного конфлікту є політичні, економічні, територіальні, історичні, етнополітичні протиріччя, то у разі проведення даної процедури насамперед необхідно виділити чинники, які їх формують.

Третя процедура – прогнозування варіантів поведінки учасників збройного конфлікту в процесі його виникнення.

Дана процедура має дві цілі: перша – визначити найбільш імовірний варіант стратегії поведінки учасників у ході виникнення збройного конфлікту і друга – визначити ймовірність застосування сили протиборчими сторонами для вирішення сформованого між ними протиріччя з приводу предмета конфлікту.

Для реалізації поставлених цілей спочатку необхідно об'єднати всю сукупність чинників у три основні групи: зовнішні, внутрішні й спричинені внутрішньою логікою розвитку збройного конфлікту.

Залежно від співвідношення чинників, які обчислюються на основі кількісної оцінки їхніх параметрів, може бути три найбільш імовірних сценарії розвитку конфлікту: застосування військової сили, вирішення конфлікту за допомогою мирних політичних засобів, варіант невизначеності [5].

Варіант застосування військової сили однією з протилежних сторін X або Y, а отже і перехід збройного конфлікту у відкриту форму, можливий за таких умов:

$$[Nx + Fx] > [Cx + Wx]; Px > Py \text{ і } Vx < Vy. \quad (1)$$

Якщо перевагу має сторона X, то протилежна сторона Y прагнучиме до компромісу і вирішення конфлікту мирними політичними засобами.

За умов, якщо

$$[Nx + Fx] > [Cx + Wx]; [Ny + Fy] < [Cy + Wy], \quad (2)$$

обидві сторони намагатимуться розв'язати збройний конфлікт мирними політичними засобами, його перехід у відкриту форму малоймовірний.

Якщо ж створюються такі умови, що

$$[Nx + Fx] = [Cx + Wx]; Px = Py \text{ і } Vx = Vy;$$

$$[Nx + Fx] = [Cx + Wx]; Py = Px \text{ і } Vy = Vx, \quad (3)$$

то це свідчить про невизначеність ситуації, і тоді ймовірність виникнення збройного конфлікту дорівнює ймовірності його невиникнення, де N_x , N_y – національні інтереси протилежних сторін у конфлікті; F_x , F_y – воєнна сила задіяних формувань, потенціал органів охорони державного кордону; C_x , C_y – вартість конфлікту; W_x , W_y – тиск суспільної думки у бік миру; P_x , P_y – потенціали сил (економічні, політичні, духовні) протилежних сторін; V_x , V_y – ступінь уразливості протилежних сторін у результаті воєнних дій.

І нарешті, остання процедура процесу прогнозування прикордонного конфлікту полягає в перевірці точності й достовірності складеного прогнозу. У прогностиці існує безліч методів оцінки точності прогнозу. Основними серед них є такі: пряма верифікація – одержання того самого значення величини прогнозу, але іншим методом про-

гнозування; непряма верифікація – підтвердження прогнозу посиленням на вже наявний прогноз того самого об'єкта; консеквентивна верифікація – одержання значення верифікаційного прогнозу логічним виведенням наслідків з уже відомих прогнозів; верифікація за допомогою “опонентів” – призначення трьох-чотирьох опонентів для спростування прогнозу; верифікація шляхом перевірки систематичних помилок.

Висновки. Вчасний об'єктивний моніторинг та прогнозування дозволяють надати загальну картину майбутнього розвитку збройного конфлікту.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. У подальших дослідженнях за даною тематикою доцільно розробити практичні рекомендації органам охорони державного кордону щодо прогнозування збройних конфліктів у ході виконання визначених завдань.

Список використаної літератури

1. Стратегія розвитку Державної прикордонної служби : розпорядження КМУ від 23.11.2015 № 1189-р. – К. : Транспорт, 2015. – 22 с.
2. Перепелиця Г. М. Конфлікти в посткомуністичній Європі : монографія / Г. М. Перепелиця. – К. : НІСД, 2003. – 432 с.
3. Біла книга 2007 // Стратегічний бюлетень прикордонної безпеки України. – К. : АДПСУ, 2007. – 122 с.
4. Мисик А. Б. Визначення показників моделі прикордонного конфлікту / А. Б. Мисик, М. Ю. Цибровський, О. А. Шульга // Збірник наукових праць № 42. Частина II. – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2008. – С. 31–34.
5. Шульга О. А. Рекомендації щодо прогнозування параметрів прикордонних конфліктів на державному кордоні / О. А. Шульга, А. Н. Ільєсов // Збірник наукових праць № 51. Частина II. – Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2009. – С. 37–41.

Рецензент – кандидат психологічних наук, доцент Сціборовський О. А.

Стаття надійшла до редакції 2.09.2016

Дзюба П. Методика прогнозирования параметров вооруженных конфликтов на государственной границе в условиях особого периода

Статья направлена на решение актуальной научно-прикладной задачи – прогнозирование параметров вооруженных конфликтов на государственной границе в условиях особого периода. Приведена в обобщающем виде методика мониторинга и прогнозирования возникновения вооруженных конфликтов на участках ответственности органов охраны государственной границы.

Исследования показали, что своевременный объективный мониторинг и прогнозирование позволяют дать общую картину будущего развития вооруженного конфликта.

Ключевые слова: *прогнозирование, параметры, методика, вооруженный конфликт, государственная граница.*

Dzuba P. Methods of forecasting parameters armed conflict at the state border in the conditions of the especially periodu

The article deals with solving actual scientific applied problem forecasting parameters armed conflict at the state border during a Special Period. Present in summarizing a method of monitoring and forecasting of armed conflict in areas of responsibility of the state border.

Analysis of the armed conflict in Donetsk and Lugansk regions revealed two stages on monitoring and forecasting. The first stage is based on assessment of parameters causes of conflict and the conditions of its existence, and for its implementation take into account three groups of factors. It is possible to build a predictive model of armed conflict. The second phase - prohozy essence of which is to streamline the list of possible scenarios of armed conflict.

It singled out three procedures the projection for each scenario, determine the initial state of armed conflict, conflict prediction, prediction of behaviors of participants armed conflict during its occurrence. It was the third goal proved procedures lies in the fact that need to determine the most probable variant behavior of the strategy during an armed conflict, as well as

the likelihood of force warring parties to resolve the contradiction between them formed on the subject of conflict.

Studies have shown that timely forecasting and monitoring will allow for an overall picture of the future of armed conflict, its individual areas, evaluate the impact of various factors in the group events and is the main analytical basis for developing recommendations Chief of State Border and making them management decisions during the armed conflict.

Keywords: *forecasting parameters, methods, armed conflict, a state border.*